№ 196 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 29 1898 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 29 № 196

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“.
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹՒԻ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը 1 րուբլի։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցն. անկիւն)։

Ուրիշ քաղաքներից պէտք է գիմել այս հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «Mschak».

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հասարակական տեսակէտը գրական սեփականութեան խնդրում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայոց ներկայացումները Բագւում. Նամակ Դարաչիչագից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ֆրանսիական նոր մինիստրութիւնը. Նամակ Ամերիկայից. Նամակ Թիւրքիայից. Նամակ Պարսկաստանից.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Փոքր-Ասիայի մի անկիւնում։

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ԳՐԱԿԱՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐՈՒՄ

—

Ինչպէս յայտնի է, մենք կատարեալ ազատութիւն ենք վայելում, երբ ցանկանում ենք արտասահմանեան գրողների գրուածքները թարգմանել։ Մենք ստիպված չենք հեղինակներից թոյլտութիւն խնդրել թարգմանութեան համար. մենք պարտաւոր չենք նրանց տալ ո՛չ և է վարձատրութիւն։ Նոյնը տեղի ունի և փոխադարձաբար Ռուսաստանի հեղինակների վերաբերութեամբ արտասահմանում։ Ով ասէք չէ կարող արգելել ռուսաց հեղինակների գրուածքները թարգմանել օտար լեզուով և հրատարակել նրան արտասահմանում՝ առանց վարձատրելու հեղինակներին։ Այս գրութիւնը տալիս է շատ բարեբար հետևանքներ Ռուսաստանին, որովհետև հեշտացնում է եւրոպական մտաւոր ստեղծագործութիւնների մուտքը Ռուսաստանի մէջ։ Սակայն եւրոպական գրողների մի մեծ խումբ միշտ բողոքել է և շարունակում է բողոքել այդ դրութեան դէմ և մի քանի անգամ հարց է յարուցել վերաքննելու միջազգային յարաբերութեան այդ կէտը և մտցնելու հեղինակներին վարձատրելու սկզբունքը։ Մանաւանդ մեծացաւ արտասահմանեան և գլխաւորապէս ֆրանսիական հեղինակների յոյսը, երբ հաստատվեց ֆրանս-ռուսական դաշնակցութիւնը։ Ֆրանսիական գրողները հարցը դրին հրապարակի վրա և Ռուսաստանի գրողները համաձայնեցին նրան քննել։ Կազմվեց մի յատուկ յանձնաժողով, որ բազմակողմանի կերպով ուսումնասիրելով հարցը և կշռելով նրանից բղխող նպաստաւոր և աննպաստ հետևանքները, մերժեց առաջարկութիւնը։

Յանձնաժողովը արդարացի կերպով գտնում է, որ թարգմանութեան ազատութիւնից չեն վնասվում ռուսաց հեղինակների շահերը՝ ոչ այն դէպքում, երբ թարգմանութիւնը մնում է ռուսաց լեզուից օտար լեզուով և ոչ այն դէպքում, երբ տեղի ունի հակառակը։ Ամեն մի սահմանափակում կը վնասէր ռուսաց թարգմանիչների շահերին և կը դժուարացնէր հրատարակիչների գործը, իսկ ընթերցող հասարակութեան համար դա կը ստեղծէր միայն անյարմարութիւններ, որովհետև թարգմանական գրքերի գինը կը բարձրանար, իսկ երբեմն բոլորովին կը դժուարացնէր այդպիսի գրքերի հրատարակութիւնը։ Յանձնաժողովը իր գրաւոր կարծիքը ներկայացրեց «Ռուսաց գրողների դաշնակցութեան», որ պէտք է տայ նրան պաշտօնական ընթացք։

Ուրախալի է, որ յանձնաժողովը նայեց իրան առաջարկած գործին ոչ նեղ տեսակէտից, պաշտպանելով մի երկու-երեք հեղինակների շահերը, այլ լայն կերպով աչքի առաջ առնելով ռուսաց ամբողջ գրական աշխարհի շահերը և ընթերցող հասարակութեան պահանջները։ Իսկապէս օտարոտի էր այդ առաջարկութեան վերջին շրջանը։ Ֆրանսիական հեղինակները կամենում էին առաջ տանել այդ խնդիրը ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ։ Իսկ մենք կարծում ենք, որ նրանք ընտրեցին ամենաանյարմար և աննպաստ մի ժամանակ։ Դիցուք ռուս հեղինակները ընդունէին նրան։ Մի՞թէ դա կարող էր ուրախութիւն պատճառել հասարակութեան, որի համար պէտք է այնուհետև դժուարանար մտքի փոխանակութեան գործը և սահմանափակումների ենթարկվէր։ Պէտք էր վարվել բոլորովին ընդհակառակը։ Եթէ երկու ազգերի մէջ տեղի ունեցած լինէին մինչև այժմ սահմանափակումներ, պէտք է դաշնակցութիւնը թուլացնէր և ոչնչացնէր այդ սահմանափակումները՝ հարթելով բարեկամ ազգերի մտքերի շփման և փոխադարձ յարաբերութիւնների գործը։ Հեղինակների իրաւունքների վրա չէ կարելի նայել միայն նեղ, սեփականութեան սկզբունքի տեսակէտից, այդտեղ պէտք է միջամտի և հասարակական շահի տեսակէտը՝ ազդելով օրէնսդրութեան վրա։ Ժառանգութեան խնդրում այդ տեսակէտը արդէն գործադրվում է. հեղինակի իրաւունքը նրա մահից յետոյ ոյժ ունի միայն մի յայտնի ժամանակամիջոց, որից յետոյ նա անցնում է հասարակութեան։ Նոյն հասարակական տեսակէտը պէտք է ազդէ և այնպիսի հարցեր քննելու ժամանակ, ինչպէս է գրուածքների թարգմանութեան հարցը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

—

Բագու, հոկտեմբերի 25-ին

Շաբաթ, հոկտեմբերի 24-ին, Հայոց դերասանական խումբը ներկայացրեց Օստրովսկու «Անմեղ մեղաւորներ» կոմէդիան։ Այդ նոյն կոմէդիան, «Անմեղ յանցաւորներ» անուան տակ, անցեալ տարի այստեղ ներկայացվել է։ Թարգմանիչ պ. Աստվածեան «Безъ вины виноватые» բառերը «անմեղ մեղաւորներ» էլ թարգմանել էր, բայց ըէպերտուարական յանձնաժողովի իրաւագէտ անդամների որոշման համաձայն «մեղաւորներ» բառը փոխվեց «յանցաւորների»՝ առանց նոյն իսկ թարգմանչի համաձայնութիւնն ստանալու։ Այդ հանգամանքի շնորհիւ թարգմանիչը հրապարակ հանվեց որպէս «անմեղ մեղաւոր»։ Լրագրութեան միջոցով այդ մասին նրան մեղադրանք կարդացին, իսկ իսկական «մեղաւորները» ոչ միայն չը պաշտպանեցին թարգմանիչ պ. Աստվածեանին, այլ ձայն-ծպտուն անգամ չը հանեցին...

Խօսել կոմէդիայի բովանդակութեան և դերասանների խաղի մասին—կը նշանակէ կրկնութիւններով զբաղվել, քանի որ ժամանակին բաւական մանրամասնաբար քննադատութիւն է տեղի ունեցել «Մշակի» մէջ թէ այստեղ ներկայացրածի մասին և թէ՝ Թիֆլիսում։ Ընդհանրապէս վերցրած այս տարի խաղն աւելի աջող անցաւ, քան անցեալ տարի։ Պ. Աբէլեան, դերասան Նեզնամովի դերում՝ անհամեմատ աջողութիւն վաստակեց։ Նրա՝ բեմի վրա դիրք բռնելը, լուռ խաղն այնքան տպաւորութիւն է թողնում, որքան և իսկական խաղը, սակայն զգալի կերպով կորչում է ազդու մոմէնտների տպաւորութիւնը, երբ բառերն արտասանելիս՝ ձգձգում է. կարծէք դերը մոռացել է և դիտմամբ է ձգձգում, որ կարողանայ մտաբերել։ Պ. Պետրոսեան, Մուրովի դերում, կարծէք ակամայ էր բեմ դուրս եկել. վիրաւորվածի պէս էր երևում։ Նրա խաղը, սովորականի հակառակ, տպաւորութիւն չէր թողնում։ Պ. Վրոյր շատ լաւ Դուդուկին կը լինէր, եթէ հարուստ կոլորամատիւրով համապատասխան արտաքինի և ազատութեան հետ՝ արտայայտէր աւելի վավաշոտութիւն։ Դերասան Շմագայի դերը կատարում էր պ. Տէր-Դաւթեան։ Ինչպէս միշտ, այնպէս և այս դերում, չը դուրս գալով չափաւորութեան սահմանից, նա պատշաճ կերպով տարաւ իր գործը։ Ափսոս որ արտասանութիւնը և ձայնը շատ յաճախ տպաւորութեան նսեմանալուն պատճառ են դառնում։ Տիկին Սիրանոյշ չընորհալի «Ելենա Իվանօվնա» էր։ Կոմէդիայից յետոյ ներկայացրին «Սիրահարը սեղանի տակ» վօդէվիլը, որը, շնորհիւ մասնակցողների՝ օր. Վարդուհու, տ. Մելիքեանի, պ.պ. Տէր-Դաւթեա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՓՈՔՐ-ԱՍԻԱՅԻ ՄԻ ԱՆԿԻՒՆԸ

(Տպաւորութիւններ)

I

Յունիսեան մի օր մեկնեցայ երկաթուղիով Իզմիրից դէպի Մագնէզիա կամ Մանիսա քաղաքը, որին մի այցելութիւն տալ իմ փափագը եղած էր՝ Իզմիրում ժամանակաւորապէս, իբրև բժիշկ, հաստատվելէս ի վեր։ Ես կարդացած էի և յաճախ լսած այս քաղաքի պատմական անցեալին և իր մէջ պարունակված հնութեան հետաքրքրաշարժ մնացորդների մասին, ուստի ուրախութեամբ ողջունեցի առաջին առիթը և գնացի հիւրընկալվել այն հայ ընտանիքի մօտ, որի մի անդամը եկած էր Իզմիր՝ դարմանվիլ ինձանից կարճ ժամանակ առաջ։

Առաւօտեան ժամը 9-ին երկաթուղու գնացքը ճանապարհ ընկաւ և անցնելով նախ նարնջենիների ընդարձակ անտառների միջից, որոնք Իզմիրի շրջակայքի ամենագեղեցիկ զարդերից մին կը կազմեն, հասաւ ծովախորշի ափը, որ կը գտնուի քաղաքի հիւսիսային կողմը։ Խորշը կը կազմէ մի ընդարձակ կիսաբոլորակ, արևելքից սահման ունենալով մի բաւական լայն դաշտ, հարուստ ձիթենիների, թզենիների և խաղողի մշակութիւններով, որի մէջ է նշանաւոր Բունարբաշ գիւղաքաղաքը։ Հիւսիսից կը բարձրանայ մի կիսատ, բոլորովին լերկ լեռնաշղթայ, գուրկ այն հրապոյրից, զոր ինձ ընծայած են կենտրոնական Եւրոպայի անտառապատ և դալարագեղ լեռները. իսկ դէպի արևմուտք կը տարածվի ծովը, մինչդեռ հարաւ-արևելեան կողմից կերևի իր հին և կիսաւեր պարիսպներով Պագօս լեռնակը, որի ծովահայեաց կողքն ու ստորոտը կը ծածկեն Իզմիրի խիտ և բազմալեզու ազգաբնակութեան տուները։

Մեր գնացքը իր զանազան վագօններով և տարօրինակ երկայնութեամբը կը յիշեցնէր ինձ, թէ կը գտնվէի մի երկրի մէջ, որ տակաւին նոր կը փորձի եւրոպական քաղաքակրթութիւնը, այդ գնացքի մէջ կային ուղևորների և բեռի յատուկ վագօններ թւով մօտաւորապէս 50 կամ 60, առաջինները զգալապէս աւելի փոքր քան եւրոպականները, առհասարակ անմաքուր և զուրկ ծխողների և չը ծխողների ջոկ բաժիններից, այնպէս որ ես, չը ծխողս, ստիպված էի նստել ծխողների հետ և համբերութեամբ տանել ծուխով ծանրաբեռնված և ինձ համար վերին աստիճանի անախորժ մթնոլորտը։ Ճանապարհը մինչև Cordelio կը գնայ կամ ծովեզերքի մօտից կամ միայն քիչ հեռուից, իսկ այդ գիւղից սկսեալ, որ կը գտնվի Իզմիրի հանդէպ, գրեթէ ծովախորշին բերանը, կը զատուի ափից և կը մտնէ երկրին խորքը անցնելով յունական կամ թիւրքական և կամ երկու ազգաբնակութիւններով խառն բնակված գիւղերի առջևից, որոց հիւղակները առհասարակ հողից են շինված և ողորմելի տեսք ունեն։ Գրեթէ Փոքր-Ասիոյ բոլոր մեծագոյն աւանների կամ քաղաքների մէջ կարելի է հայ գաղթականութիւնների հանդիպել, որոնք առհասարակ իրանց մասնաւոր թաղը ունին և միայն քիչ անգամ խառն կապրեն օտարների հետ։ Այսպէս Կորդէլիօ, Մէնէմէն աւանները, որոնք կը գտնվին Մագնէզիա տանող գծին վրա, ունեն իրանց հայ ժողովուրդը, հայ եկեղեցին և հայ դպրոցը և մարդ զարմանքով կը հանդիպի շատ անգամ հայ մանուկների, հայ քահանային, և մանաւանդ հայաստանցի պանդուխտ բեռնակիրներին՝ հոն, ուր ամենից աւելի քիչ կը յուսար նոցա ներկայութիւնը։ Դեռ շատ թարմ կը մնայ իմ յիշողութեան մէջ առաջին տպաւորութիւնը, զոր ըրաւ իմ վրա հայ բեռնակիրների տեսքը, երբ դեռ նոր հասած Եւրոպայից, անցայ մի աշնան օր Իզմիրից Կորդէլիօ ծանօթանալու համար այս աւանի հետ, որի այգեստանների և պարտէզների գեղեցկութեան մասին գովեստով խօսած էին մի քանի բարեկամներ։ «Ծօ, Գրիգոր, Ծօ Սարգիս առ բեռը, մըտիր բեռին տակ և այլն», այս հայ խօսքերը լսեցի յանկարծ շոգենաւից դուրս եկող յոյն ու թուրք ուղևորների ինձ քիչ հասկանալի խօսակցութեան մէջ և տեսայ 5—6 բեռնաւորվելու զբաղված հայ գիւղացիներ, հաւանականաբար երզնկացիներ, որոց դալկահար և վատառողջ դէմքը, կքած քամակը, երկչոտ նայուածքը ինձ խորին արգահատանք ազդեցին և գիս մտքով տարին այն ցաւալի երկիրը, որի զաւակները լինելու դժբախտութիւնը ունէին այդ խեղճերը։

Մեր գնացքը անցնելով Կորդէլիօի վրայից դանդաղ ընթացքով հասաւ Մէնէմէն, մի գիւղաքաղաք, որ աւելի մօտ է Մագնէզիաի, քան Իզմիրի։ Այստեղ մի քառորդ ժամի չափ դադար առինք և ես առիթ ունեցայ դիտելու վագօններից դուրս եկող կամ ուղևորելու համար նոցա մէջ դիմող ամբոխը, որ առհասարակ կը բաղկանար տեղացի մահմեդականներից և մահմեդական խափշիկ կիներից։ Այս վերջինները աֆրիկածին աղախիններ կամ սուդանցիներ են, որոց մի մեծ խումբը տեսայ անցեալ տարի Վիեննայում, ուր ի տես դրված էին ժողովրդին և ամեն օր մի քանի անգամներ ցոյց կը տային իրանց վիտտուրական խաղերը, տօնական զբաղումները և ձեռարուեստ աշխատութիւնները։ Մանուկ հասակի մէջ կը կողոպտվեն այս սևամորթերը արաբ աւազակներից և կը ղրկվեն՝ արուները ներքինացնելուց յետոյ, մահմեդական երկիրներ, ուր աւելի կամ պակաս բարձր գնով կը ծախվեն հարուստ մահմեդական ընտանիքների իբրև ստրուկներ և կը դատապարտվին ցկեանս աշխատելու նոցա մօտ։ Երբեմն նոցա աշխատանքը այնքան ծանր է և իրանց տէրերի վարմունքը այնքան բիրտ և տըմարդի, որ շատեր մի յարմար առիթից օգտվելով կը փախչեն, թէև շատ քիչ անգամ կաջողի նոցա խսպառ ազատվել իրանց դահիճների ձեռքից. կամ անյայտ մնալով և մի օրապահիկ գտնելով և կամ մի այլ աւելի մարդավայել տիրոջ ծառայութեան մէջ մտնելով։ Մեծանալով թիւրք և մահմեդական շրջանակի մէջ, ուսած են թիւրք լեզուն, զոր մեծ աջողութեամբ և միայն մի

նի և Ալիխանեանի կենդանի խաղի, լաւ անցաւ։ Չը նայելով, որ այդ նոյն երեկոյեան կլուբում յօգուտ գիմնազիայի չքաւոր աշակերտների գրականական երեկոյթ կար, այնու ամենայնիւ թատրօնը համարեա թէ լի էր։

Ն. Դաւթեան

ՆԱՄԱԿ ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ

—

Հոկտեմբերի 26-ին

Դարաչիչագի Ալափարս գիւղի եկեղեցին կըրում է «Սուրբ Վարդան» անունը, որտեղ ամեն տարի «Գիտ-Խաչի» տօնի օրը՝ հանդիսաւոր ուխտագնացութիւն է կատարվում՝ ի յիշատակ քաջ Վարդան զօրավարին, որի անունը և յիշատակը այնքան ջերմ կերպով պահված է գիւղական ժողովրդի սրտի մէջ։ Նոր-Բայազէտի ընդարձակ գաւառի հեռաւոր կողմերից հազարաւոր մարդիկ գալիս են ուխտելու ս. Վարդանի դուռը։ Կանայք, երեխաներ, հարսներ, սայլերի վրա նստած կամ ձիեր հեծած՝ շտապում են դէպի Ալափարս գիւղը։ Աւելի հասակաւոր պառաւներ նոյնպէս ձիով կամ «տաքըրիկ» քայլում են մասնակցելու այդ ազգային ուխտագնացութեան։ Այդ ուխտագրութեան մասնակցում են նոյն իսկ քրդերը և քրդուհիները, որոնք իրանց վզի «վզնոցից» յաճախ պոկում են կանթած սպիտակ դրամներ և գցում են սուրբ Վարդանի գանձանակը՝ իբրև աջահամբոյր։

Ահա Ալափարս գիւղը ձեր առաջն է։ Ուխտաւորների բազմութիւնը լցրել է եկեղեցին, նրան կից «վանքը», եկեղեցու բակը և վերջապէս գիւղի հրապարակը, որտեղ մի կողմում ասիական երաժշտութիւնը—դափ ու զուռնան, նայը, ջութակը, ներդաշնակում են երիտասարդների երգերի հետ, միւս կողմում պարում են ասիական-խմբական պարեր՝ «գեօվնդ», «եալլի» և այլն։ Մի այլ տեղ եղանակում են բայաթի և ուրիշ «տաղեր» և այլն։ Ապա հնչեցնում են եկեղեցու զանգակի ձայնը. մտնում էք ներս։ Ծովացած ամբոխը ալիքներ է գոյացնում, մէկը միւսին հրում է՝ աշխատելով գնալ համբուրելու ս. Վարդանի յիշատակին նուիրված քարը, որի վրա իբր թէ թափված են քաջ նահատակի արեան կաթիլները՝ Աւարայրի դաշտում... Ոմանք ծունկ չոքած ջերմեռանդ կերպով աղօթում են, միւսները ցած ձայնով մրմնջում են՝ «ով սուրբ վինաւոր Վարդան, դու համես ամեն նեղեալին, ամեն մի անճարին» և խաչակնքելով երեսները՝ ծունր են դնում։ Եւ այդ յիշատակը՝ դարերով անջնջելի կերպով մնում է հայ գիւղացու սրտում, այն գիւղացու, որը դուցէ գրել-կարդալ չը գիտէ, հետևաբար մանրամասնօրէն չը գիտէ Վարդանի գործի մեծութիւնը... Եւ միթէ իրաւունք չունի պարծենալու հայ գեղջուկը այդպիսի կրօնական առաքինութեամբ...

Երեք օր շարունակ մատաղ մորթելուց, քէֆ ու ընկերակցական խնջոյքներ կատարելուց յետոյ՝ ուխտաւորները բաւական ուրախ տրամադրութեան տակ ցրվում են իրանց տները։

Գ. Ս.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մենք ստացանք Քութայիսի նահանգի «Շերամապահների ընկերակցութեան» կանոնադրութիւնը։ Ընկերակցութեան նպատակն է նպաստել գլխաւորապէս շերամապահութեան, իսկ մասնաւորապէս բամբակագործութեան և գիւղատնտեսական ուրիշ ճիւղերի զարգացմանը Քութայիսի նահանգում։ Ընկերակցութիւնը պէտք է օգնի գիւղատնտեսներին՝ պատրաստելով կամ ուրիշ տեղից ձեռք բերելով շերամի սերմ, հայթայթելով զանազան տեսակ գործիքներ և առհասարակ դիւրացնելով արդիւնքների վաճառահանութիւնը։ Նրան իրաւունք է տրված ապրանքների գրաւականով փոխարինաբար փող տալ, վաճառել ապրանքը յայտնի տոկոս վերցնելով իբրև կոմիսիա և օգնել փոխառութիւն անելու կրեդիտային հաստատութիւններից։ Ընկերակցութիւնն իրաւունք ունի բանալ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում պահեստներ, գրասենեակներ, գործակալութիւններ՝ թէ գնելու և թէ ծախելու զանազան առարկաներ իր անդամների համար։ Նոյնպէս իրաւունք ունի բանալ զանազան տեխնիկական գործարաններ, հաստատել գրադարաններ, կազմակերպել հասարակական դասախօսութիւններ և կիրակնօրեայ դասընթացքներ։ Ընկերակցութեան վարչութեան մշտական բնակատեղը պէտք է լինի Քութայիսի նահանգի Կուլխի գիւղը։

—

Մեզ հաղորդում են, որ այսօր, հոկտեմբերի 29-ին, կը վերջանան այն բանակցութիւնները, որ տեղի ունեն Թիֆլիսի քաղաքային դումայից ընտրված յատուկ յանձնաժողովի և բելգիական Անօնիմ ընկերութեան դիրեկտոր Րօբիի միջև։ Այնուհետև քաղաքային դուման կը մնայ յայտնել իր կարծիքը այն կէտերի մասին, որոնք թողնված են նրա հայեցողութեան։

—

Մենք ստացանք Վ. Դինգելշտէտից նրա մի ֆրանսերէն զեկուցումը, որ նա կարդացել է Շվէյցարիայի Ժընեվ քաղաքի աշխարհագրական ընկերութեան նիստում։ Զեկուցման առարկան է Կովկասի հոսանքաւոր ջրերի ուսումնասիրութիւնը։ Հեղինակի գլխաւոր ուշադրութիւնը գրաւել են խոշոր գետերը, ինչպէս են Կուր, Թերէք, Րիօն եայլն։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Հոկտեմբերի 21-ին ձերբակալվեցին երեք աւազակներ՝ Շիխ Մամէդ Սօլթան Ախմէդ օղլին, Ֆատուլլահ Շահ Նամազ օղլին և Կազի Կումուղի բնակիչ Ղուրբան Ալի Մահամէդ օղլին, հետևեալ հանգամանքների մէջ։ Ղուբայի նոր գաւառապետ Ի. Ֆ. Բօղդանօվիչ նախորդ օրվայ կէս գիշերին տեղեկանալով աւազակների պատսպարված տեղի մասին, իսկոյն և եթ ճանապարհվում է պրիստաւի օգնականներ Գ. Հասանբէկովի, Ա. Մամէդբէկովի և բազմաթիւ կօզակների հետ Ղուբայից 30—35 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող «Կուլլար Փալասա» կոչված տեղը, ուր մի բաւական խոր առուակի մէջ, որը շրջապատված է թփերով, թաքնված են եղել աւազակները։ Գաւառապետի կարգադրութեամբ մասն են գալիս աւազակներին սրտնելու համար ոչ թէ խմբովին, այլ փոքրիկ խմբիկներով՝ 2—3 մարդ միասին։ Լուսաբացին աւազակներին ամենից առաջ նկատում է ղուբայեցի Մուսա Թալիբ օղլին, որը տեղն ու տեղը սպանվում է աւազակների հրացանաձգութիւնից, գաւառապետն իսկոյն իր մարդկանցով շրջապատում է աւազակներին և սկսվում է սաստիկ հրացանաձգութիւն, որը տևում է հինգ ժամ։ Աւազակները դարձեալ անձնատուր չեն լինում։ Չը կորցնելով արիութիւնը և յարմար րօպէն, գաւառապետը մարդ է ուղարկում աւազակներից մէկի եղբօր մօտ, որը գալիս է և գաւառապետի հրամանով գընում է աւազակների մօտ ու աղաչում սրանց, որ անձնատուր լինեն, հակառակ դէպքում թող «իրան, եկողին սպանեն»։ վերջապէս աւազակները «տալիս են» հրացանները և անձնատուր լինում։ Աւազակները փախած են Սախալինից, ուր ուղարկված են եղել բինը տարի առաջ՝ Բագուի նահանգական դատարանի վճռի համաձայն։»

—

ՓՈԹԻՒՑ հեռագրում են Թիֆլիսի ռուսաց լրագրներին, որ Փօթիի քաղաքագլուխ վերընտրվեց Ն. Նիկօլաձէ՝ վրաց հասարակութեան մէջ յայտնի գրական գործիչը։

—

ՄՕԶԴՕԿԻՑ մեզ գրում են. «Հոկտեմբերի 20-ին մեր թեմի առաջնորդ Արիստակէս արքեպիսկոպոսի կարգադրութեան համաձայն նախկին հայոց օրիորդաց դպրոցի դահլիճում ծխականների ժողով կայացաւ։ Ժողովի զբաղմունքը վերաբերում էր փակված հայոց դպրոցների վերաբացման և մի պատուաւոր հոգաբարձու ընտրելուն։ Ժողովը, երկար խորհրդակցելուց յետոյ, որոշեց, որ երեք եկեղեցիներից իւրաքանչիւրը պէտք է նպաստէ որոշեալ գումարներով և պահպանէ հայոց դպրոցները։ Պատուաւոր հոգաբարձուի պաշտօնի համար ժողովը մի քանի թեկնածուներ առաջարկեց, գաղտնի քուէարկութեամբ, 30 ձայնով—ընդդէմ 5-ի ընտրվեց երէցփոխ Ս. Գանջումեան։ Պ. Գանջումեան, յայտնի է որպէս գործունեայ և եռանդոտ երիտասարդ, որը միշտ պաշտպան է եղել եկեղեցական դըպրոցական շահերին։ Ուրեմն շատ շուտով մեր փակված դպրոցների դռները վերստին բացված կը տեսնենք։ Դպրոցապատկան բոլոր անշարժ և շարժական գոյքերը վերադարձրած են»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Դիւպիւի-Դելկասսէ նոր մինիստրութիւնը արդէն վերջնականապէս կազմված է։ Ինչպէս հեռագիրներից արդէն մասամբ յայտնի է, մինիստր-նախագահ և ներքին գործերի մինիստր նշանակվել է Դիւպիւի. զինուորական մինիստր—Ֆրէյսինէ. ծովային—Լօկրուա. արդարադատութեան—Լեբրէ. արտաքին գործերի—Դելկասսէ. առևտրի—Պօլ-դը-Լօմբր. ֆինանսների—Պէյտրալ. ժողովրդական լուսաւորութեան—Լէյգ. հասարակական աշխատանքների—Կրանց. գաղթականութեան—Գիյլէն, երկրագործութեան—Վիժէ։ Դրանցից 9 հոգի պարլամէնտի պատգամաւորներ են, իսկ 2-ը՝ Ֆրէյսինէ և Պէյտրալ սենատօրներ. չորսը Բրիսսօնի նախկին կաբինէտի անդամներ են։

Ինչպէս յայտնի է Դիւպիւի այն մինիստր-նախագահն է, որի ժամանակ տեղի ունեցաւ Դրէյֆուսի դատը. այժմ նրան բաժին է ընկել այդ գործը կարգաւորելու ծանր պաշտօնը։ Մինչև վերջին ժամանակներս նա համարվում էր վերաքննութեան սաստիկ հակառակորդ, բայց այժմ, ինչպէս հաղորդում են հեռագիրները, նա պատրաստականութիւն է յայտնել խոնարհվել վճռաբեկ դատարանի կամքի առաջ։ Նա յայտնել է, որ հանրապետականները պարտաւոր են տալ վճռաբեկ դատարանին կատարեալ ազատութիւն լրացուցիչ քննութիւն կատարելու։ Ուրեմն Դրէյֆուսի գործի վերաբերմամբ պէտք է յուսալ, որ չը նայելով հակառակորդների բոլոր ջանքերին, նա կը շարունակէ իր կանոնաւոր ընթացքը և այլ ևս առաջ չի բերի որ և է յուզմունք երկրի մէջ։

Դիւպիւի, որ երկու անգամ արդէն եղել է մինիստր-նախագահ, 1893 և 1894 թ., յայտնի է իբրև երկաթէ կամքի տէր անձն. նա շատ եռանդուն գործիչ է, և յայտնի է իբրև թշնամի սօցիալիստներին։ Նոր կաբինէտի մի ուրիշ նըշանաւոր անդամը—Ֆրէյսինէ պատկանում է հին հանրապետական բանակին. նա արդէն 70 տարեկան է. նա Գամբէտտայի օգնականն էր, 1870 թւին, երկրի ազգային պաշտպանութեան գործում և արդէն մի քանի անգամ կատարել է զինուորական մինիստրի պաշտօնը, Պանամեան սկանդալների ժամանակ նա ստիպվեց հրաժարվել իր պաշտօնից։ Դեռ յայտնի չէ, թէ Դրէյֆուսի գործում ինչ դիրք կը բռնի։

Արտաքին քաղաքականութեան ասպարէզում ամենից վտանգաւոր հարցը նոր կաբինէտի համար՝ անգլօ-ֆրանսիական վէճն էր՝ Ֆաշօդայի առիթով։ Մեծ երկիւղ կար, որ գործը կը հասնի պատերազմի, որովհետև երկու երկիրներն էլ պատերազմական ահագին պատրաստութիւններ էին տեսնում։ Բայց խոհեմութիւնը յաղթեց շօվինիզմին. ֆրանսիական մինիստրների խորհուրդը քննելով հարցը, եկաւ այն եզրակացութեան, որ չարժէ Ֆաշօդայի համար արիւնահեղ պատերազմ սկսել Անգլիայի հետ։ Նա աւելի լաւ համարեց վիջել այդ կէտը անգլիացիներին։

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

—

Նիւ-Եօրկ, հոկտեմբերի 17-ին

Հոկտեմբերի 8-ին, երեկոյեան շատ ուշ, Նիւ-Եօրկ հասաւ «Compania» շոգենաւը։ Այս այն նաւն է, որով Սարաճեան վարդապետը հեռացել էր Ամերիկայից, այժմ վարդապետութիւնից եպիսկոպոսութեան աստիճանի բարձրացած՝ Սարաճեան, զուգադիպաբար նոյն նաւով վերադարձաւ Ամերիկա՝ հովուելու գաղթական մի

թեթև օտար արտասանութեամբ կը խօսեն և կը դաւանեն մահմեդական կրօնը, որի ամեն պահանջները, նաև երեսի ծածկելը, գրեթէ նոյնչափ խղճահարութեամբ կը կատարեն, որքան սպիտակամորթ և դեղանի մահմեդական կինը, մի բան որ ծիծաղելի կերևի դիտողին, վասն զի իրանց դէմքերը առհասարակ այնքան անշնորհ են, որ ոչ ոքի մօքից պիտի չանցնէր նոցա նայելով իր էսթէթիքական ճաշակը վիրաւորել։

Կէսօրից քիչ վերջ, գրեթէ 70 մղոն անցնելուց յետոյ՝ հասանք, վերջապէս, Մագնէզիա, իր խոր հնութեամբ այդ պատկառելի քաղաքը։ Սկսեալ Մէնեմէնից բնութիւնը կը սկսի գեղեցկանալ և հեռուից կը յիշեցնէ Շուայցերմարկի ճոխ տեսարանները։ Երկաթուղին կը մտնէ մի լայն հովիտ, որ կը տարածվի հարաւից դէպի հիւսիս և կը գտնէ դէպի արևելք և արևմուտք երկու հարթ լեռնաշղթաների ստորոտը իր բնական սահմանները։ Իր լայնութիւնը պէտք է լինի 15—25 քիլոմէտր, իսկ երկայնութեան ծայրերը չէ կարելի տեսնել, նոյն իսկ եթէ մարդ բարձրանայ Մագնէզիայի լեռին վրա, որ կը կրէ հին քաղաքի պարիսպների մնացորդները։ Լեռները, դժբաղդաբար, զուրկ են հարուստ բուսականութիւնից և միայն անհամար սակայն շատ ցանցառ տնկված ձիթենիներ և սակաւաթիւ պլատաններ կը տարածին զանոնք սկսեալ ստորոտից մինչև կողքերը։ Տարակոյս չը կայ, թէ այս երկրին մանաւանդ լեռնային մասերի ապառաժոտ կազմութիւնը արգելք է շատ վայրերում բուսականութեան զարգանալուն, սակայն ինձ այնպէս կը թուի, թէ մասնաւորապէս այս կողմերը ծածկված լինելով բաւականաչափ թանձր հողով, կարող էին աւելի ճոխ բուսականութիւն աճեցնել, եթէ ազգաբնակութիւնը կամենար տնկել հոս կաղնիներ, բոխիներ, կօնիֆերներ և ուրիշ վայրի ծառեր, որոնք ընդունակ են հզօրապէս մեծանալու և որոց կազմած խիտ և մեծատարած անտառների վրա այնքան զմայլումով կը նայի ուղևորը եւրօպական երկիրների մէջ։ Սակայն, անտարակոյս, տնտեսական պատճառներից դրդված, գիւղացին այս երկրի մէջ նախամեծար կը համարի ձիթենիների մշակութիւնը; որից արտադրված պտուղը և իւղը, իբրև սնունդի միջոցներ, մեծ նշանակութիւն ունին ժողովրդի համար և գրեթէ համարժէք են գերմանական երկիրների մէջ գործածված խոզի ճարպին և նրա մսից պատրաստված արժանագին և հանրամատչելի երշիկին։ Այս լայնատարած և բերրի հովիտը ամբողջապէս ծածկված է այգեստաններով, որոց հասուցած անկուտ խաղողը աշխարհահռչակ է իր պատուական տեսքով և ընտիր համով և ահագին քանակութեամբ կարտահանվի դէպի Եւրօպա, չորացրած վիճակի մէջ։ Մարդ սքանչացումով կը դիտէ որթատունկերի այս անծայր և կանաչ ծովը և կապոյտ մայր-բնութեան մեզ պարգևած բարիքների լիառատութեան վրա։ Այս հովտին մի առանձին գեղեցկութիւն կը տայ Հէրմուս գետը, որ հիւսիսից դէպի հարաւ կը հոսի մերթ օձապտոյտ ընթացքով, մերթ ձիգ ուղղութեամբ և ամեն տարի ռոգելով իր շրջակայքը, ամենաընդարձակ տարածութեան վրա անյիշատակ ժամանակներից ի վեր կը կերակրէ և կը պարարէ այգեստանների հողը։

Ես, արևմուտքից քիչ առաջ, երբ ամբողջ հովիտը ողողված կը լինէր արևի փափուկ և չառագոյն լոյսով և բնութիւնը տակաւ կը պատրաստվէր գիշերային հանգստին, վայելեցի մի քանի անգամներ Մագնէզիայի բարձրունքից ամենահիանալի տեսարաններից մին, որին երբէք հանդիպած չեմ իմ կեանքի մէջ։ Հորիզոնից քիչ վեր կամ արդէն նրանից վար մասամբ խորասուզված, արևին հսկայ և հրահրող գունդը շրջապատված կը լինէր զանազան հեռաւորութեան վրա ամպերի աւելի կամ պակաս նօսր կոյտերից, որոց երանգի փայլը հետզհետէ կը դժգունէր, սկսելով ամենավառ բաց դոյնից և յանգելով կարմիր վարդի ամենաբաց երանգին, աստիճանաւորութեան մի այնպիսի կատարելութեամբ և ներդաշնակութեամբ, որ որքան կը յափշտակէ մեր հոգին, այնքան ալ կը յուսահատեցնէ զմեզ, վասն զի կը զգանք, թէ մեզ՝ թէև կարող ենք ըմբռնել այդ նրբագոյն և ամենանուրբ մանրամասնութիւնները, միայն թերի կերպով կաջողի պատկերացնել զանոնք գրչի կամ վրձինի միջոցաւ։ Իսկ ոչ նուազ գրաւիչ է երկնակապոյտին երփնաւորումը, որ յատուկ է և գրեթէ անփոփոխ արևելքում. դէպի զէնիթը արդէն բաւական կը դժգունի, իսկ դէպի արևմուտք երթալով կը շիկնի և կը բոցավառի։ Եւ որքան հրապոյր կայ մթնոլորտի մէջ։ Ահա երկնակապոյտը լրթագոյն մանիշակի գոյնը առաւ, ցանցառ աստղեր սկսան պլպլալ, սոխակների՝ երգովը լի են Մագնէզիայի ձորերը, վերջին երգը յստակ և որոշ կը լսուի, դորտերի կառաչը, գահավիժող առուակների մրմունջը, հեռուից սուրացող գնացքին սոյլերը տարօրինակ կերպով կաղղեն մեր վրա և փոխն ի փոխ մտածել կը տան մեզ վեհաշուք բնութեան յաւիտենականութեան, մարդկային գործերի կարճ տևողութեան և անցեալ սերունդների ճիգերին և աւարքներին վրա։ Մարդ մտքի աչքերով կը տեսնէ այն հզօր բարոյական թելը, որ կը կապէ ամենահին, նախապատմական ժամանակները անցեալ և նորագոյն ժամանակների հետ և որի մի ծայրը սկսելով խաւար մութից, հետզհետէ կը պայծառանայ և կը գնայ կորսվիլ մի ականախտիղ լոյսի մէջ։ Այդ թելը անյիշատակ ժամանակներից գոյութիւն առած և անընդհատ շարունակվող մարդկային քաղաքակրթութիւնն է, որ հակառակ ժողովուրդների ցեղային և լեզուական տարբերութեան զանոնք ամենասերտ կերպով կը միացնէ իրանց բնածին առաջադիմական ձգտումներին մէջ և հնարաւոր կընէ, որ անընդհատ քայլեն առաջ, դէպի լաւագոյնը և կատարեալը։

Մագնէզիա շինված է Սիպիլլաս լեռին ստորոտը, որ մի ահագին ապառաժոտ զանգված է մօտաւորապէս 800—1000 մէտր բարձրութեամբ և բոլորովին զուրկ բուսականութիւնից։ Այս լեռի և քաղաքին միջև կայ մի բլրաձև բարձրութիւն, որ կը կրէ հին քաղաքի պարիսպների մնացորդները, որոց ճարտարապետութիւնը և լայն ու ամուր հիւսուածքը տարակոյս չեն թողնում, թէ շատ հին գործ են և շինված են քաղաքին պաշտպանութեան համար։ Պարիսպները

ժողովուրդ։ Տարիներ առաջ՝ իր վարդապետութեան միջոցին, Ուստր քաղաքի մի բուռն հայերին կառավարելու ընդունակութիւնից զուրկ՝ իր յետադիմական ուղղութեամբ այդ հոգևորականը անպատմելի աղմուկների, խռովութիւնների պատճառ եղաւ, որը վերջացաւ Ուստրում, մի ընդհանուր ժողովի մէջ՝ ամենախայտառակ տեսարաններով, տեսարաններ, որոնք հետևեալ օրը տեղական թերթերի մէջ տեսակ-տեսակ պատկերների տակ՝ այլազան նկարագրութեամբ՝ «հայկական դրամա» անունն ստացան։ Այս անցքից յետոյ՝ Սարաճեան վարդապետի Ուստրի ջերմ բարեկամները Նիւ-Եօրքից կանչեցին պատուաւոր վաճառական Թավշանճեանին և մի քանի այլ պատուաւոր անձինք՝ ժողովուրդին վարդապետի հետ հաշտեցնելու։ Սակայն բոլոր ջանքերը իզուր անցան. Սարաճեան իր ձեռքով փորել, բացել էր մի սարսափելի վիհ, որի վրայով ոչ ինքը կարող էր ցատկել և ոչ ժողովուրդը։ Հաշտարար պատգամաւորների սկսած՝ հաշտեցնելու գործը կարօտ էր մի թեթև քննութեան. իսկ այդ քննութեան հետևանքը այն եղաւ, որ Սարաճեանի դիմակը պատռվեցաւ՝ ճանաչվելով գլխաւոր մեղսակից և հեղինակը այդ դժբախտ կռւի։ Եւ այնուհետև մինչև իսկ իր կուսակիցները պաղեցին, երես թեքեցին։ Այն ժամանակվայ Սարաճեանի ամենաջերմ կուսակիցներից մինն էր, որ դեռ յարգանք պահելով՝ գրում էր. «Կամ ժողովուրդը չէր սիրում Սարաճեանին կամ վերջինս չէր սիրում ժողովուրդին. երկուսից որն էլ լինի, սա ճշմարիտ է, որ Սարաճեան վարչական ընդունակութիւն չունի և անկարող է Ամերիկայի տարակարծիք ժողովուրդին հովուելու»։ Իսկ վերջերս, երբ իմացվեց, որ Սարաճեան եպիսկոպոսանալով Ամերիկա է ուղևորվել, նոյն անձը «Տիգրիսի» մէջ այսպէս գրեց. «Ի սէր Աստուծոյ, ի սէր ժողովուրդի, եթէ Եւրոպայից դեռ չէք դուրս եկել և այս թերթը պատահմամբ անցնի ձեր ձեռքը, կրկին դարձէք ձեր տեղը, կրկին աղմուկների պատճառ մի լինէք»։

Այս բոլորից յետոյ զարմանալին այն է, թէ ինչպէս Սարաճեանն ընդունեց այս պաշտօնը, քանի որ ժողովուրդը բացէ ի բաց մերժեց իրան և ընդհանուր գաղթականութեան կողմից բողոք ուղարկվեցաւ Կաթողիկոսին... Բայց գոնէ կարծել ենք յուսալ, որ Սարաճեան իր անցեալից խրատվելով մի կողմ կը դնի իր խնդրիգասէր բնաւորութիւնը և այս նոր թեմի մէջ մի նոր ընթացքի կը հետևի, որով անցեալ արատները մի կերպ սրբած կը լինի։ Այդ յոյսով էլ դառնանք իր ընդունելութեան և վերջին ժողովին, որ տեղի ունեցաւ Նիւ-Եօրքում, նոյեմբերի 15-ին։

Թէպէտ Սարաճեանի առաջնորդութեանը՝ Ամերիկայի հայ գաղթականութիւնը հակառակ էր, բայց Նիւ-Եօրքի հոգաբարձութիւնը, յաչս օտարաց, ընդունելութեան լաւ պատրաստութիւն էր տեսել։ Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ Compania նաւահանգստում, երեկոյեան շատ ուշ, ժամի 11-ին։ Հոգաբարձութիւնը վարձել էր մի քանի կառքեր, 11 ժամին, նաւը հասնելուն պէս, հոգաբարձութիւնը շրջապատված Սարաճեանի համակրողներով՝ դիմաւորեց և կառքի մէջ նստացնելով փոխադրեցին քաղաքի առաջնակարգ մի հիւրանոց։ Երկրորդ օրը՝ Եպիսկոպոսականաց եկեղեցին, ուր սովորաբար հայոց կրօնական պաշտամունքը կատարվում է. լցվեց հայերով՝ Կաթողիկոսի կոնդակը լսելու, բայց այդ օրը ոչ կոնդակը կարդացվեց և ոչ Սարաճեան եպիսկոպոսը երկու խօսք ասաց հետաքրքիր բազմութեան։ Ցայտնվեց որ յաջորդ կիրակի պիտի կարդացվի կոնդակը և թէ յաջորդ շաբաթ օրը ընդհանուր ժողով պիտի գումարվի։ Կիւրակի օրուայ խուռն բազմութեան ներկայութիւնից խաբվելով՝ շաբաթվայ ժողովի համար վարձեցին մի ընդարձակ ժողովասրահ 20 դօլարով, երկու ժամի համար, բայց 2000 աթոռներից հազիւ 100-ը բազդ ունեցաւ հայ մարդկանց ծառայելու։ Իսկ շատերը այդ աթոռների գործածութեանը անվարժ՝ նստելիս յատակի վրա՞ էին փռվում քրքիջ պատճառելով հանդիսականներին։

Ժողովը բացեց հոգաբարձութեան ատենապետ Թավշանճեան. ի միջի այլոց նա հետևեալն ասաց. «Ամերիկայի գաղթականութեան բուռն ցանկութիւնն էր, որ այս երեկոյեան Խորէն Ստեփանէ եպիսկոպոսին տեսնէր այստեղ, բայց ես ուրախ եմ և շնորհակալ Վեհափառից, որ փոխանակ այն գիտնական եպիսկոպոսի, ուղարկած է այս գառան նման եպիսկոպոսին. ուրախ եմ, որովհետև դժուար թէ մենք հաշտվէինք նրա հետ. գիտէք, գիտնական եպիսկոպոսն իր ասածի մարդ կը լինի, իսկ մենք կուզենք մեղմ, վարվող, մոմի պէս մարդ»... Ատենապետին անմիջապէս յաջորդեց Սարաճեան եպիսկոպոսը, որ ի միջի այլոց, հետևեալն ասաց. «Ես ալ գիտեմ, թէ Ամերիկայի նոր թեմի համար աւելի արժանաւոր և կարող եպիսկոպոսի պէտք կայ. ես ալ կը խոստովանիմ, թէ այն գիտական եպիսկոպոսները հետ չեմ կրնար բաղդատվեր, որոնք իրանց բազում բարեմասնութեանց հետ ինձմէ անհամեմատ կարող ալ են, սակայն ես, երբ ազգային հոգևոր բարձրագոյն իշխանութիւնն ինձ հրամայած է գնալ այս ինչ տեղ ժողովուրդը հովվել, երբէք առարկած չեմ՝ թէ կրնամ այդ ժողովուրդը կառավարել կամ նախապէս խորհած թէ ինչ դժուարութիւն կը հանդիպեն ինձ, այլ անպայման հնազանդած եմ։ Բայց այս անգամ, երբ Վեհափառ Հայրապետը ցանկացաւ ինձ եպիսկոպոսացնելով Ամերիկա խրկել, ես առարկեցի, թէ նախ՝ պէտք է ժողովրդի կամքը հարցնել։ Վեհափառ Հայրապետը գլխ յանդիմանելով ըսաւ. «Իմ կամքս և որոշումս է առանց ժողովրդին հարցնելու քեզ խրկել»։ Եւ ես հնազանդած եմ»։ Եպիսկոպոսը վերջացրեց իր խօսքը՝ խնդրելով ժողովրդի աջակցութիւնը։

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, նոյեմբերի 12-ին

Ինչու համար Վիլհէլ II հրաժարեցաւ Եգիպտոս երթալէ։ Եթէ գերմանական թերթերուն հետևիմք՝ կը փափաքի անձամբ ներկայ գտնուել և նախագահել բայխսթագի բացմանը։ Կարևոր ծրագիրներ կան պատրաստուած, որոնց գործադրութիւնը կայսեր անհրաժեշտ ներկայութեանը կը կարօտի, և թէ կայսրը կ'ուզէ, որ Բերլին գտնուի, երբ վերջին ընտրութեանց արդիւնքը խորհրդարանին ներկայացուի։

Այս պատճառները, որ գերմանական լրագրաց նայելով, կը ստիպեն զՎիլհէլմ ետ կենալ Փարաւոններու երկիրն այցելելու նպատակէն, կերպով մը իրաւացի կրնան համարուիլ, երբ նըկատողութեան առնեմք, թէ երիտասարդ կայսրը, թէպէտ հաստատամիտ իր խորհուրդներուն մէջ, սակայն ոչ նուազ սահմանադրական և խորհրդարանական ալ է իր պետութեան յատուկ գործերուն մէջ. միայն թէ՝ կրնայ առարկուել, որ բայխսթագի գումարումը չէր կարող ութ օրի չափ յետաձգել, և թէ՝ մի գուցէ Գերմանիոյ և Անգլիոյ միջև նոր ցրտութիւն մը պատճառ լինի այդ ուղևորութեան յետաձգմանը։

Երբ յիշեմք, թէ Վիլհէմ II-ի ուղևորութեան ծրագիրն այն ատեն փոխուեցաւ, մինչ չորս պետութեանց ներկայացուցիչները Բ. Դրան մատուցին այն վերջին ուլտիմատումը, որուն մէջ Օսմանեան զօրքերուն և կառավարչութեան պաշտօնեաներուն՝ կղզիէն անմիջապէս հեռանալը կը պահանջուէր, դիւրաւ պիտի գտնեմք այն պատճառը, որ խոչընդոտը կը լինի զբօսաշրջիկ կայսեր՝ Եգիպտոսն այցելելու։ Սուլթանը մինչև այն օրը, յորում ուլտիմատումն ստացաւ, կը յուսար, որ չորս պետութիւնները չպիտի կարողանային՝ առանց Վիլհէլմ կայսեր համաձայնութեան, այդպիսի վերջնական պահանջում մը ընել. երբէք մտքէն անգամ չէր անցներ, թէ առանց վաւերանալու գերմանական վեհապետէն՝ այդպիսի ուլտիմատում մը մատուցուէր իրեն։ Անշուշտ, կը մտածէր նա—իր բարեկամը պիտի պաշտպանէր զինքն եւրոպական պետութեանց քառաձայն դեսպանութեան դէմ։ Երբ ուլտիմատումը մատուցուեցաւ՝ սև ամպ մը անցաւ Ապդիւլ-Համիդի Ե ը լ դ ը զ ի ն վրայէն. մեծ-թուրքը դողաց բարկութենէն. ամբողջ պալատականները տակն ու վրայ եղան. արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիգ փաշա՝ շուարուած, սկսաւ դեսպանատունէ դեսպանատուն վազել՝ միջին ճամբայ մը գտնելու և պայմանաժամն երկարաձգելու համար, բայց դեսպաններն անդրդուելի մնացին իրենց որոշմանը վրայ. manu-militari-ի վըճիռն արձակուած էր և, Կրետէի մէջ, չորս պետութեանց զօրութիւնները կրկնապատկուած էին արդէն...

Այստեղ հարցում մը կայ ընելիք։

Վիլհէլմ II-ի այցելութիւնն յԵգիպտոս՝ ինչ առընչութիւն ունէր Կրետէի խնդրին հետ։—Վիլհէլմ Եգիպտոս երթալով՝ կ'ուզէր անգլիացիներուն յաղթանակը նուիրագործել Խարթումի մէջ։ Ա՛յն պատճառաւ էր, որ հեռագրով շնորհաւորեց Վիկտորիա թագուհւոյն՝ Օմտուրմանի յաղթանակին առթիւ։ Նա պիտի նախագահէր Գահիրէի մէջ տեղի ունենալիք զորահանդէսին, որ սակայն յետաձգուեցաւ։ Վիլհէլմ II այս ձևով կ'ուզէր իրեն կողմը ձգել Անգլիան, որպէս զի լսելի ընել տար անոր իր ձայնը Կրետէի խնդիրին մէջ։ Արդէն իսկ միջամտած էր խնդրին՝ համոզելով չորս պետութիւնները, որ ետ կենան իրենց առաջադրեալ նպատակէն և չի նեղեն Եըլդըզի մարդը, որ պատրաստուած էր փառաւոր ընդունելութիւն մ' ընել իրեն։ Վիլհէլմ եթէ յաջողէր իր դժուարին ձեռնարկին մէջ, սուլթանն անշուշտ չը պիտի ցաւէր՝ երբ նա Եգիպտոս երթար։ Այլ սակայն գործը բոլորովին տարբեր կերպարանք ստացաւ։ Լորդ Սօլիզպուրի բնաւ խօսք մտիկ չըրաւ։ «Կանդիայի մէջ թափուած անգլիական արիւնը վրէժ կը պահանջէ» ըսաւ։—«Ուրեմն—պատասխանեց Վիլհէլմ կայսրը,—որովհետև անգլիացիք գլխ ամօթով կը թողուն, ես ալ ո՛չ Եգիպտոս կ'երթամ, ո՛չ ալ այդ զորահանդէսին կը նախագահեմ»։

Վիլհէլմ վիրաւորանք չի պատճառելու համար սուլթանին՝ տարբեր ընթացք չէր կարող բռնել։ Խդիվին ձեռքը թօթվեց մայրաքաղաքիս մէջ. բարեկամութիւնները լաւ մշակուեցան գերման կայսեր և խդիվին միջև։ Եգիպտոս այցելելու ծրագրին եղծանումը՝ կռնար բաց դուռ մը թողուլ Վիլհէլմի քայլերուն առջև, երրորդ անգամ մ' ալ Թուրքիայէն անցնելու, եթէ ուզէ Եգիպտոս երթալու համար։

Գերմանական թերթերը՝ Կայսեր Եգիպտոս այցելութեան յետաձգման պատճառները բարեփոխած ժամանակնին, Բերլինի արքունեաց վերատեսուչ՝ կոմս Էօլէնբուրգի մէկ յայտագիրը կը հրատարակեն, իբր այն թէ՝ նորին վեհափառութեան մասին և ո՛չ մէկ կերպով՝ թէ ուղևորական ժամանակարգութեան և թէ կատարուած ընդունելութեանց նկատմամբ երբէք ո՛ր և է տեղեկութիւն չպիտի հաղորդուի ո՛չ գերմանական լրագիրներուն և ոչ օտար թղթակցութեանց, թէ կայսեր ուղևորութեան միջոցում երբէք չպիտի ընդունուի ո՛ և է լրագրի ներկայացուցիչ՝ կայսեր կարաւանին հետևելու, և թէ՝ միայն ներկայացուցիչ մը Վօլֆի գործակալութեան, համառօտ և խիստ պարզ տեղեկութիւններ պիտի տայ կայսեր ու կայսրուհւոյն առողջութեան և անցած տեղերուն վրայօք։ Թերևս կոմս Էօլէնբուրգի հրատարակած յիշեալ յայտագրէն առաջ էր այն ուղեգիծը (itinéraire), զոր հրապարակ հանած էին գերմանական թերթերը և զոր մենք անցեալները փութացեր էինք հաղորդելու «Մըշակին»։

Բերլինի հրատարակիչներէն մին, ընդ բարձր հովանաւորութեամբ վեհապետին, տաղերու և պարագային յարմար երգերու հաւաքածոյ մը հրատարակեր է՝ Վիլհէլմ II-ի դէպի Ս. Երկիրն ուղևորութեան առթիւ։

Պարունակուած երգերուն գլուխն իբրև վկայութիւն՝ հետևեալ չորս տող ոտանաւորը գրուած է.

> Jérusalem mirabilis,
> Urbs beatior allis
> Quam permanens optabilis,
> Gaudentibus te angelis.

Գիրքին ճակատը գրուած է՝ «Dieu le veut»։ Առաջին տաղին առաջին երկու տուներուն թարգմանութիւնն է հետևեալը.

„Աստուա՛ծ կը կամի, որ մենք տեսնենք—Բեթլեհէմի աստղերը.—Աստուա՛ծ կը կամի, որ մենք շինենք—Երուսաղէմ քաղաքը։ Աստուա՛ծ կը կամի, ողջունեցէ՛ք—Արևելեան Ս. Երկիրը.—Թո՛ղ ձեր ոտքերը կանգ առնեն—Սաղէմի մէջտեղը»։

Այս տաղին կը յաջորդեն քանի չափ օրհներգ...

երեք կարգ կը կազմեն, իրարից 1—1½ քիլօմէտր հեռաւորութեամբ և կը դառնան ամբողջ բլուրին շուրջը։ Ցաւ է ինձ որ ժամանակի սղութեան պատճառով չը կարողացայ հետևել պարիսպների ամբողջ տարածութեանը, ոչ ալ բարձրանալ բլուրին ծայրը, ուր պէտք է գտնվին հնութեան հետաքրքրական մնացորդներ։ Եւ սակայն այդ պակասը պէտք է լրացնեմ կարճ ժամանակից մի նոր այցելութեամբ, որի միջոցին պիտի բարձրանամ նաև բուն Սիպիլլասի վրա, որտեղից կը յուսամ աւելի որոշ գաղափար կազմել քաղաքին դիրքին, ինչպէս նաև Իզմիրի և Մագնէզիայի միջև կեցող հեռաւորութեան վրա։

Արդէն հեռուից Մագնէզիա կը թողու դիտողին վրա մի կատարեալ մահմեդական քաղաքի տպաւորութիւնը, այնքան լի է փոքր և մեծ մինարէներով, որոց խուրձքանչիւրը կը համապատասխանէ մի մեծ կամ փոքր մզկիթի։ Մահմեդական աղօթատների այդ ահագին բազմութեան մէջ հազիւ աչքի կը զարնեն Հայոց Վերին Թաղի, որ կը գտնվի լեռան կողքին վրա, Ս. Սիօն եկեղեցուն չէնքը և համեստ զանգակատունը, և վարը, բուն քաղաքին մէջ, հայոց երկրորդ եկեղեցին, որ Գրիգոր Լուսաւորչին նուիրված է և յունական մի քանի ցած եկեղեցիները։ Ինձ պատմեցին, թէ քաղաքի ամբողջ ազգաբնակութեան թիւը կը հասնի 70—80,000 հոգիի, ինչ որ պէտք է ճիշդ լինի, աչքի առջև ունենալով բնակութիւնների մեծ ընդարձակութիւնը, որոնք ամենամեծ մասամբ սփռված են հովիտին մէջ և միայն փոքր մասամբ կը զարնված են արդէն յիշված բլուրին վրա, որ իր դալար այգեստաններովը և աննշանակելի բարձրութեամբը բոլորովին կը զանազանի բուն Սիպիլլասից, իսկ սորա խրոխտ և հիւրամերժ ապառաժները կը յիշեցնեն Հէրցէգօվինեան կամ Մօնթէնէգրեան մռայլ լեռնաշղթաները և ստէպ կորսվելով մութ ամպերի մէջ մի խորհրդաւոր և երևակայութեան վրա հզօրապէս ազդող երևոյթ կառնուն։ Մտնելով քաղաքին մէջ, մարդ բոլորովին հաստատված կը գտնէ հեռուից ստացած այն տպաւորութիւնը, թէ քաղաքը ունի գերակշռող մահմեդական ազգաբնակութիւն։ Կայարանից դուրս գալով մարդ կը մտնէ նախ յունական թաղը, որի տեսքը, համեմատապէս, եւրոպական է, փողոցները բաւական կանոնաւոր են և տուները՝ թէև առհասարակ միայարկանի, լաւ շինված են և խնամված վիճակ ունեն։ Տեղացի և վստահելի անձեր ինձ պատմեցին, թէ յոյները՝ թէ նիւթապէս և թէ կրթութեամբ աւելի բարձր են քան թէ հայերը և ես, երբ աչքի առջև կը բերեմ հայերից բնակված առհասարակ փայտաշէն, խարխուլ և հնաձև տուները, մանաւանդ Վերին հայ թաղը, որ բոլորովին մեկուսացած է և անջատված Վարի հայ թաղից թիւրքական թաղի լայնատարած անջրպետովը,—կը պարտաւորվեմ խոստովանիլ, թէ այդպէս է։ Սակայն նաև թիւրք թաղը նոյնքան և տեղ-տեղ աւելի ևս աչքի կը զարնէ իր բոլորովին լքված վիճակովը և ես շատ յաճախ տեսայ հոն իմ պտոյտների միջոցին խարխուլ, կիսափուլ խրճիթներ և կեղտոտ փողոցներ։

Հայոց Վարի թաղը, ուր կը բնակի հայ հասարակութեան աւելի բարեկեցիկ և առևտրական մասը, կը գտնվի քաղաքին հարաւային կողմում և ունի աւելի քան 200 տուն, որոնք խմբված են Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին շուրջը։ Այս թաղի մէջ կան բաւականաչափ թռվ սիրուն և կիսաքարաշէն տուներ, մաքուր և եւրոպական ձևով կահաւորված։ Սակայն բնակութիւնների ամենամեծ մասը կը գտնվի այն վիճակի մէջ, որին մատնված է թիւրքաց թաղը։ Հին տուները ունեն ընդհանրապէս մի բաւական ընդարձակ բակ, ուր կը մտնէ մարդ անցնելով փողոցի դռնից և ուր կան մի քանի պտղատու կամ վայրի ծառեր կամ որթատունկեր, որոնք օդը կը զովացնեն ամառվայ շոգերին։ Միայարկանի բնակութիւններ սակաւաթիւ են և ամենքն ալ այնպէս թեթև շինված, որ աւելի կը նմանին ամարանոցների, քան թէ ձմեռային ամուր տների. ժողովուրդը թէ այս և թէ Վերին թաղի մէջ շատ հիւրասէր է և իր այս գովելի յատկութիւնը այնքան սիրաշահեց զիս, որ մի փոխարինութիւն արած լինելու համար ձրիաբար զարմանեցի ինձ դիմող հիւանդները։

Հայ կինը զուրկ է այստեղ առհասարակ մըտքի մշակումից և ֆիզիքական գեղեցկութիւնից և աւելի գիւղացիներ կարելի է համարել տեղացի կիները քան թէ քաղաքացիներ, բացառութեամբ քիչերի, որոնք կամ եկած են Իզմիրից և կամ բաղդ ունեցած մի քանի տարիներ ուսում առնելու եւրոպացիներից վարված տեղական ուսումնարանների մէջ։ Կիները ընդհանրապէս միջահասակ են կամ կարճ՝ համեմատած գերմանացի կամ անգլիացի կանանց հետ, սակայն տեղական ըմբռնումով չափաւոր հասակի տէր կը համարվեն, աչքի առջև ունենալով ամբողջ ցեղը, որ միջին հաշւով աւելի կարճ է, քան գերմանական ցեղերը. հայ կնոջ տիպերը կարելի է ասել բազմազան են, վասն զի մարդ կը հանդիպի նորա մէջ հիւսիսային ժողովուրդների յատուկ կապոյտ աչքերի և մութ կամ բաւական բաց խարտեաշ մազերի և կամ թուխերի իր աւելի բաց կամ աւելի մութ երանգներով։ Ես տեսայ այնպիսի թուխ կիներ, որոնք եթէ չասէին թէ հայուհիներ են, պիտի կարծէի գնչուհիներ և որոց արևահար, չորացած դէմքերը և մարմինները տխուր սակայն հրահրող աչքերը թէ և սև յօնքերի տակ, երբէք պիտի չը մոռանամ. բարձրահասակ կիներ շատ սակաւաթիւ են և ես հազիւ թէ երկու կամ երեք հատ տեսայ Վարի և Վերին Թաղի մէջ։ Քթի մեծութիւնը և կորութիւնը, որ հայ ցեղի յատկանիշներից մին կը համարվի, քիչ անգամ կը տեսնվի այս տեղի հայ կնոջ վրա, սակայն կը պակսի նաև քթի այն տեսակը, որ փոքր է և մի քիչ դէպ ի վեր ցցված և յատուկ հիւսիսային սլաւօնական ցեղերի։ Իբրև տիրող տիպ պէտք է նկատել չափաւոր մեծը, միջակը, որ աւելի կամ պակաս կանոնաւոր է և իր կատարելութեան մէջ կը յայտնվի իբրև ճակատից ուղիղ վար իջնող և գրեթէ մի ուղղութիւն կազմող քիթ, ինչպէս մեզ ցոյց կը տան հին յունական արձանները։

Դոկտոր Վահէ Մինասեան

ներ, յետոյ կրօնական ու բարոյական ներշնչումով յօրինուած տաղեր, հայրենասիրական երգեր և ժողովրդական խաղեր: Մէկ քանի թուղթ անցնելէ յետոյ՝ տաղ մը կայ, որ այսպէս կըսկսի. «Իմ ամեն գործերուս մէջ—կըսպասեմ, որ Աստուած լինի ինձ խորհրդատու»: և ուրիշ երգ մը.—«Մենք կ'ընթանանք Աստուծոյ անունով,—մենք անոր շնորհներուն պէտք ունիմք»:

Հայրենասիրական խմբերգ մը այսպէս կըսկսի. «Գերմանիա, Գերմանիա, ի վեր քան զամենայն Գերմանիա»: Բաժակի երգ մը հետևեալ կերպով կըսկսի. «Սիրտ առէք, թող պարպուին հրանշոյլ գինիներ»:

Վերջապէս այս հաւաքածոյ գրքոյկին մէջ, Գերմանիոյ կայսեր ներկայ ուղևորութեան ամեն մէկ պարագային յարմար երգ մը կամ տաղ մը կրնայ գտնուիլ:

Տեղն է կարծեմ ըսել Ովրատիոսի հետ.

«Nunc est bibendum»: Գիրուկ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Սալմաստ, հոկտեմբերի 15-ին

Ուրմիայից տխուր լուրեր են հասնում այս օրերս: Սովալլուկ ամբոխը կատաղել է՝ հայ ձեռք բերելու համար. նա յարձակվում է ցորենի ամբարների կուտակող տղրուկ աղաների վրա: Այդ շփոթութիւնների պատճառով շուկան օրերով փակուած է մնացել և քրիստոնեաները սարսափած իրանց տուներն են ապաստանել՝ վախենալով որ մի գուցէ գործն ընդհանուր թալանի և ջարդի յանգի: Սպանվել են բազմաթիւ մարդիկ և կանայք թուրք խուժանից:

Սահմանակից լեռնական քրդերն էլ նուազ արհաւիրք չեն պատճառում ժողովրդեան: Դրանք սկսում են իրանց սովորական աշնանային յարձակումներն ի գործ դնել. ոմանք արշաւում են Մավանայի կոռին աւարի աշիրաթին վրա, իսկ ոմացիք երեք-չորս օր առաջ մի կատաղի ճակատամարտ մղեցին Սալմաստից 15—20 վերստ հեռու Ջամալավայ գիւղի հետ, ուր թուրք, ասորի և հայ բնակիչք խաղաղ ու համերաշխ ապրում են միմեանց հետ: Այդ գիւղն Ուրմի տանող արքունական ճանապարհին վրա է, Կէվլան և Ղուշչի մեծ գիւղերի մօտ: Ջամալավացիք միացած՝ աջող դիմադրութիւն են ցոյց տուել աւազակներին և նրանցից վեցին սպանել ու շատերին վիրաւորել են: Բայց յետոյ երկիւղ անելով, որ մի գուցէ աւելի ստուար թւով քրդերը յարձակում գործեն գիւղերը՝ նրանք ստիպվել են փոխադրվել ընտանիքներով Ղուշչի, ուր մնում են այժմ սպասողական դիրքում:

Իսկ Սալմաստի սահմանագլխի քրդերն էլ ցեղ ցեղի հետ գործ ունեն: Մահմադանցիք ու Ջաֆարլյէ քրդերն են դրանք, որ այս օրերս կատաղի և արիւնահեղ կռիւներ են մղում միմեանց դէմ. բաւական մարդիկ են սպանված և յաղթողները աւարն թալան են բերել: Դրանք անպատճառ Ջաֆար աղայի քաջագործութիւնները պիտի լինեն, որին Շահն այս օրերս Ամիր-Թումանի աստիճան և խալաթ շնորհել բարեհաճեց, ի վարձատրութիւն անցեալ արարքներին և ի քաջալերութիւն ապագայ գործունէութեան...

Թաւրիզի անգլիական ընդհանուր հիւպատոս Վուդը Ուրմի ուղևորվեց՝ առանց Սալմաստ այցելելու: Ասում են, որ նա գնացել է այնտեղ՝ անգլիական հիւպատոսարան հիմնելու նպատակով: Այդ բանի հետևանքը կը լինի, ի հարկէ, այն, որ ռուսաց դրօշակն էլ կը պարզվի Ուրմիայում մօտիկ ապագայում, որպէս եղաւ Վանում 1879 թւականին: Այդ հաւանական է այն պատճառով, որ օրթօդոքս ասորիների դէմ կատաղի հալածանք են մղում պարսից կառավարութիւնը և ամբոխը, և այդ խեղճ ժողովուրդն էլ այսօր զօրեղ պաշտպանութեան անյապաղ պէտք ունի, ապա թէ ոչ պէտք է կամ գաղթի կամ Թուրքանայ սոսկալի հալածանքից ազատվելու համար: Գ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Վաշինգտոնից հեռագրում են, որ Միացեալ-Նահանգները կը գրաւեն Ֆիլիպեան բոլոր կղզիները:

—Անգլիան շարունակում է եռանդով զինվել: Պատրաստվում է մի ահագին նաւատորմ: Եօթն հարիւր օֆիցէրներ և պահեստի նաւաստիներ ծառայութեան են կանչված Պլիմուտի նաւերի համար: Պորտսմուտում տենդային գործունէութիւն է տիրում: Վանկավէրից հաղորդում են որ եօթն կրէյսէրներ և ականակիր նաւեր պատրաստվում են ծով դուրս գալ: Շանգհայից տեղեկացնում են, որ բրիտանական նաւատորմը հրաման ստացաւ գնալ դէպի հարաւ և Հոնգ-Կոնգում սպասել հրահանգների: Այդտեղ կանգնած նաւերին պատրաստ լինելու հրաման է տրված:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ գրում են Մոսկվայից. «Նորերս մեր ձեռքն ընկաւ Մոսկվայի հայոց եկեղեցու անցեալ տարվայ հաշիւը: Մուտքը մօտ 15 հազար էր: Այդպիսի մի մուտք ունենալով, մտածում էք, հայկական մի փոքրիկ կօլօնիայի եկեղեցին կունենայ երևի արժանաւոր պաշտօնեաներ, լաւ պատրաստված երգեցիկ խումբ և որ գլխաւորն է՝ զանգակ չի լինի: Կիրակի օր էր, գնացինք եկեղեցի. պատարագից առաջ էր: Մեր հիասթափումը կատարեալ էր: Երգում էին այնքան անճաշակ, այնքան անկապ, որ մեր ամենայետընկած եկեղեցիներում չենք լսել: Երգում էր մի ակնոցաւոր տիրացու և երգի հետ միաժամանակ ուշք ու միտքը դռանն էր, թէ ով է մտնում և ով է դուրս գալիս. անդադար գնում էր դէս ու դէն, յետ նայում, գլուխը շարժում, նմանում էր մի խօսքով տանը մէջ լաւ ճաշելուց յետոյ, իր քէֆին մի խաղ կանչողի... Պատարագի սկզբում սովորութիւն կայ, որ թափօրի յետևից զանգակ են ման ածում: Ո՛րքան ուրախացանք, երբ չը տեսանք այդ զանգակը, երբ թափօրն սկսվեց. բայց ուրախութիւնը երկար չը տևեց, ակնոցաւոր տիրացուն յանկարծ ինչ-որ յիշեց, յետ դարձաւ և վազէվազ բերեց հասցրեց թ ա ս ա խ ը... Մուրացկանութիւն, մուրացկանութիւն... դու մեր արեան, մեր հոգու մէջն ես մտել»:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 հոկտեմբերի: Հակաժանտախտային յանձնաժողովը յայտարարում է. «Հնդկաստանում, Բօմբէյի շրջանում, ժանտախտային համաճարակը քիչ է փոփոխվել՝ հոկտեմբերի 1-ից մինչև 7-ը. հիւանդութեան դէպքերը շատացել են 212-ով, իսկ մահվան դէպքերը պակասել են 16-ով համեմատելով անցեալ շաբաթվայ հետ:

ԵԱԼՏԱ, 28 հոկտեմբերի: Հոկտեմբերի 27-ին այստեղ հասաւ Թիւրքաց արտակարգ դեսպանութիւնը: Պատուաւոր պահակ դրվեց 14-րդ բատալիօնի հրացանաձիգներից. Նուագեցին Թիւրքաց հիմնը: Արտակարգ դեսպանութեան հանդիպեցին տավրիկեան նահանգապետը և ուրիշ պաշտօնական անձինք:

ԱԹԷՆՔ, 28 հոկտեմբերի: Մինիստրութիւնը հրաժարական տուեց:

ՊԱՐԻԶ, 28 հոկտեմբերի: Պատգամաւորների ժողովները, ըստ երևոյթին, տրամադիր են՝ Ֆաշօդայի հարցի վերաբերեալ երկար վիճաբանութիւններից խուսափելու: Լրագրները հաւանութիւն են տալիս մտքերի այդպիսի տրամադրութեան և բարոյական պարտք են դնում պատգամաւորների վրա, որ նրանք յետ կանգնեն վիճաբանութիւնների ժամանակ ռր և է ընդմիջումներից, որոնք կարող են քննութեանը սուր կերպարանք տալ և վերանորոգել երկպառակութիւնը: Լրագրները չեն կարծում, որ անգլիական ցոյցերը ուղղված լինէին միմիայն Ֆրանսիայի դէմ. այդ ցոյցերի նպատակն է վախեցնել ամբողջ Եւրոպային:

ԴԱՄԱՍԿՈՍ, 28 հոկտեմբերի: Կայսերական զոյգը հասաւ այստեղ:

ՊԱՐԻԶ, 28 հոկտեմբերի: «Temps» ապացուցանում է, որ անյարմար է Ֆաշօդայի դատարկումը Կայիրէի կամ Հաբեշստանի միջոցով: Լրագիրն ասում է, որ միակ թոյլատրելի մարշրուտը տանում է Խարթում-Բերբէր-Սուակիմի վրայով:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Հոկտեմբերի 27-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ .	93	ր. 70	կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ „ „ .	45	„ 67⅗	„
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ „ „ .	37	„ 05	„
Պոլուիմպերեալ	—	„ —	„
Մաքսային կուպօններ . . .	—	„ —	„
Բօրսային դիսկօնտ	5½	6½	„
4% պետական ռէնտա . . .	101	„ —	„
4% ներքին փոխառութեան . .	101½	„ —	„
3½% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	96	„ —	„
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի .	100	„ —	„
Ներքին 5% առաջին փոխառութ. .	295½	„ —	„
Նոյնը „ երկրորդ — .	258½	„ —	„
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	218½	„ —	„
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա .	—	„ —	„
Պետերբ. քաղ կր. ընկ. օբլ. 5% .	—	„ —	„
Մոսկվայի քաղաք. կր. օբլիգացիաներ .	99⅜	„ —	„
Օդեսայի — — .	99⅜	„ —	„
Թիֆլիսի — — .	99⅜	„ —	„
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — .	100	„ —	„
Նոյնը — — 5% — .	—	„ —	„
Քութայիսի կալ. բանկի. 6% .	101	„ —	„
Նոյնը — — 5% .	100	„ —	„

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատար.՝ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԺԱՌԱՆԳՆԵՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Ջ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1¼—2¼ ժ. ներքին և միասեռական հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
42—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

—

Մ ա ր դ ա տ ա ր № 1 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկվայ 4 ժամին և 15 րօպէին. Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 38 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ առաւօտեան 9 ժամ և 20 րօպէին. Բ ա թ ո ւ մ է հասնում երեկոյեան 8 ժամ և 52 րօպէին:

Մ ա ր դ ա տ ա ր № 3 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ երեկոյեան 10 ժամ 50 րօպէին. Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյեան 5 ժամ և 9 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ՝ երեկոյեան 6 ժամ 10 րօպէին. Բ ա թ ո ւ մ է հասնում առաւօտեան 7 ժամին:

Մ ա ր դ ա տ ա ր № 2 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ առաւօտեան 8 ժամ 30 րօպէին. Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում երեկոյեան 8 ժամ 30 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս՝ երեկոյեան 9 ժամ 15 րօպէին. Բ ա գ ու է հասնում ցերեկվայ 12 ժամ 59 րօպէին:

Մարդատար № 4 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ երեկոյեան 8 ժամ 40 րօպէին. Թ ի ֆ լ ի ս է հասնում առաւօտեան 9 ժամ 55 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս առաւօտեան 11 ժամ 20 րօպէին. Բ ա գ ո ւ է հասնում առաւօտեան 5 ժամ 42 րօպէին:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է
Ազգագրական Հանդիսի
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
Լոյս է տեսել № 1, իսկ № 2 լոյս կը տեսնի դեկտեմբերին:
Բաժանորդագինն է՝ 3 ր.
Դիմել՝ Ерванду Лалаянъ. Тифлисъ, Семинарія Нерсисянъ. (ե. հ.) 7—10

ՎԱՃԱՌԱՀԱՆՎԵՑ ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ
ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ
ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ ՎՆԱՍՎԱԾ ՀԱՅԵՐԻՆ
ԵՐԿՐՈՐԴ, ՆՈՐԻՑ ՄՇԱԿՎԱԾ ԵՒ ԼՐԱՑՐԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՆԸ ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍՈՎ, 3 Ր. 70 ԿՈՊԷԿ

2-ое вновь обработанное и дополненное изданіе
ЛИТЕРАТУРНО-НАУЧНАГО СБОРНИКА
„БРАТСКАЯ ПОМОЩЬ ПОСТРАДАВШИМЪ ВЪ ТУРЦІИ АРМЯНАМЪ“.

Въ настоящее удешевленное изданіе, содержащее болѣе 140 статей разнообразнаго содержанія въ прозѣ и въ стихахъ, вошло болѣе 40 новыхъ, знакомящихъ съ одной стороны съ ужасающими бѣдствіями турецкихъ армянъ, а съ другой—съ бытовыми и культурными условіями жизни армянъ въ прошломъ и въ настоящемъ. Къ книгѣ приложены двѣ отдѣльныя большія группы (болѣе 100 человѣкъ) армянъ-переселенцевъ, снятыя съ натуры, а также болѣе 150 рисунковъ (40 новыхъ), въ томъ числѣ многіе въ цвѣтныхъ краскахъ и два: „Рѣзня армянъ въ Требизондѣ 1895 г.“ И. К. Айвазовскаго и „Весенняя буря“ Магдесіана, въ три тона.

Цѣна 3 р., съ пересылкой 3 р. 70 к.

Складъ въ конторѣ *Русскихъ Вѣдомостей* и въ книжн. магаз. Карбасникова на Моховой.

NB. Лица, не окончившія счетовъ по 1-му изданію «Братской помощи», благоволятъ поспѣшить окончаніемъ таковыхъ.

Покорнѣйшая просьба къ изданіямъ, сочувствующимъ цѣли сборника, перепечатать настоящее объявленіе.

6—10 Завѣд. ред. Гр. Джаншіевъ.

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ
Մ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
Ընդունվում են երկու սեռի երեխաներ և պատրաստվում՝ գիմնազիա, ռէալական և այլ դպրոցներ մտնելու համար՝ БАКУ, полиц. ул. д. Кирѣева. (ե. հ.) 8—10

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.
Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն և Պոլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 28 հոկտեմբերի (9 նոյեմբերի) ՍԻՐԿԱՍՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ: Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4-ին ճաշից յետոյ: Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կոլիւբեակինսկայա հրապարակ: ՆՈՎՈՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշենրօդերին: (ե. հ. չ.) 11—20

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ
ԼԷՕ
ՄԷԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ
(Պատմական վէպ, 755 երես)
Գինը 1 ՌՈՒԲ. 30 ԿՈՊԷԿ (ոսկեկազմ 2 ռուբլի)

Ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—հեղինակի մօտ («Մշակի» խմբագրատանը) և Կենտրօնական գրավաճառանոցում: ԲԱԳՈՒՈՒՄ—պ. Ներսէս Դաւթեանցի մօտ, Ա. Ի. Աղամօվի գրասենեակ. ՇՈՒՇՈՒՄ—Բագրատ Տէր-Սահակեանցի գրավաճառանոցում:

Հեղինակի հասցէն՝ *ТИФЛИСЪ, редакція „Мшакъ“.* 8—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 28 Октября 1898 г. Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Меликов. ул. № 13